

ДО ІСТОРІЇ 19-ГО ПІХОТНОГО КОСТРОМСЬКОГО ПОЛКУ: РОКИ ДИСЛОКАЦІЇ НА СІВЕРЩИНІ

Розглянуто історію 19-го піхотного Костромського полку в 1866–1892 рр. та подано біографічні відомості про командирів полку, що служили в роки дислокації полку на Сіверщині (Борзна, Чернігів, Новгород-Сіверський, Глухів).

Ключові слова: 19-й піхотний Костромський полк, генерали, Борзна, Чернігів, Новгород-Сіверський, Глухів.

Для дослідників минувшини Сіверщини певну зацікавленість становить історія 19-го піхотного Костромського полку, який у другій половині XIX ст. майже три десятиліття дислокувався на території Чернігівської губернії. Проте, у сучасній історіографії не існує повноцінного дослідження історії названого полку, а найбільшим доробком у цій проблематиці можна назвати лише видання, що побачило світ у далекому 1900 р. [2]. Все це призводить до того, що зустрічаються певні неточності та прогалини у висвітленні історії 19-го піхотного Костромського полку, зокрема у датуванні подій, зазначенні місць дислокації та послідовності перебування на посадах командирів. Малодослідженими залишаються біографії видатних генералів та офіцерів, які служили у полку.

Розглянемо один із епізодів історії 19-го піхотного Костромського полку, який охоплює період від 1866 до 1892 рр., коли названий військовий підрозділ дислокувався у Чернігівській губернії.

19-й піхотний Костромський полк був сформований 29 серпня 1805 р. із 6-ти рот Великолуцького полку, однієї роти Вільмандстранського гарнізонного полку та однієї роти Кексгольмського гарнізонного полку [2, 5]. Створений полк отримав назву Костромський мушкетерський полк та увійшов до складу 6-ї піхотної дивізії. 22.02.1811 р. імператорським указом про перейменування всіх мушкетерських частин на піхотні отримав назву Костромський піхотний полк. У 1806–1814 рр. полк брав участь у Наполеонівських війнах, у 1828–1829 рр. – у російсько-турецькій війні, у 1831 р. – придушенні польського повстання. У 1833 р. в ході реорганізації армійської піхоти 6-та піхотна дивізія була перейменована на 5-ту. Одночасно відбулось укрупнення полків, під час якого Костромський полк був розширений до чотирьох батальйонного та 28.01.1833 р. перейменованій з піхотного на егерський. У 1849 р. Костромський егерський полк брав участь в Угорській кампанії. Важлива подія відбулась 1850 р., коли імператорським указом полку було надане старшинство від 1700 р. – року формування Великолуцького полку, того самого, який у 1805 р. став головною складовою

новоствореного тоді Костромського полку. У 1854–1855 рр. полк брав участь у Кримській війні. По її завершенні відбулась чергова реорганізація піхоти – егерські полки знову перейменували на піхотні та скоротили до трьох батальйонного складу. Отже, від 17.04.1856 р. Костромський егерський полк став іменуватись Костромським піхотним полком, а згодом (від 25.03.1864) отримав номер – 19-й. До бойової історії полку додамо, що у 1863–1864 рр. він брав участь у придушенні другого польського повстання [5, 61; 11, 220].

В ході військової реформи 60-х років XIX ст. указами від 6 серпня 1864 р. були прийняті два ключових положення «О военно-окружных управлениях» [13, 698] та «Об управлении местными войсками военного округа» [14, 786], за якими регулярні війська Російської імперії поділили на два типи: війська польові та війська місцеві. Всі ці війська територіально об'єднали у військові округи. 5-та піхотна дивізія (17-й Архангелогородський, 18-й Вологодський, 19-й Костромський та 20-й Галицький піхотні полки, 5-та артилерійська бригада) була включена до складу Харківського військового округу із відповідним передислокуванням. Чисельність полку визначалася нормами мирного часу, тобто близько 120 солдат у роті (чотири роти у батальйоні, плюс по одній стрілецькій роті на батальйон, усього – 15 рот). Загальна чисельність полку – близько 1900 чол. З 1864 р. особовий склад батальйону у мирний час сягав 500 нижніх чинів, у воєнний – 900 нижніх чинів [1, 126].

У квітні 1866 р. командир 19-го піхотного Костромського полку полковник Андрій Васильович Іванов (див. додаток) отримав наказ на перехід своєї частини на нові квартири на Чернігівщині. «Транзитною» зупинкою став Київ, де у травні–вересні 1866 р. особовий склад 5-ї піхотної дивізії задіяли на будівництві Києво-Балтської залізниці. Після того Костромський полк вирушив на постійне місце дислокації до м. Борзна Чернігівської губернії, куди прибув 9 жовтня 1866 р. [2, 202]

В Борзні полк зіткнувся з проблемою розміщення особового складу, адже місто не мало приміщень не лише для облаштування казарм, але й навіть для розміщення управління, цейхгауза тощо. У місті зуміли розквартирувати лише штаб та караульну роту, а от три батальйони були розкидані по ближніх поселеннях: 1-й батальйон – у с. Фастівці, 2-й батальйон – у с. Комарівка, 3-й батальйон – у містечку Бахмач [7, 550].

Наприкінці 60-х рр. XIX ст. відбулась ротація військ 5-ї піхотної дивізії, під час якої Костромський полк у 1869 р. був передислокований до губернського міста Чернігова. Тут вдалось знайти приміщення для штабу та одного батальйону. Інші два батальйони розквартирували більш-менш компактно у населених пунктах повіту – заштатному місті Березна (1-й батальйон) та селах Іванівка і Вересоч (3-й

батальйон) [8, 384]. У перший рік квартирування в Чернігові у грудні 1869 р. раптово від інсульту помер командир – полковник Іванов. Тимчасово командиром призначили полковника Генштабу Емануеля, але в полку він так й не з'явився, а за нього до квітня 1870 р. виконував обов'язки командира майор Валерій Олександрович Д'яконов [2, 207]. Нарешті, у квітні 1870 р. був призначений командиром полковник Ігнатій Михайлович Клейнгауз (див. додаток).

У 1872 р. у 5-й піхотній дивізії відбулась ротація місцями дислокації 18-го Вологодського та 19-го Костромського полків. Перший із Новгород-Сівєрського перейшов до Чернігова, а другий навпаки, розквартирувався на його місці. Отже, штаб та караульна рота 19-го Костромського полку розмістились в Новгороді-Сівєрському, 1-й батальйон – в Коропі, 2-й батальйон – у Середині-Буді, 3-й батальйон – у Воронежі [9, 521].

Але перебування в Новгороді-Сівєрському виявилось тимчасовим: вже за два роки, у 1874 р., полк перевели на дислокацію до міста Глухова. Тут він вперше з часу перебування на Чернігівщині розмістився здебільше казармено: штаб, караульна рота та три роти 2-го батальйону в – Глухові, 1-й батальйон – в Шостці, дві роти 2-го батальйону – в Кролевіці. Й лише 3-й батальйон розмістили на квартирах у містечку Вороніж та по селах повіту [2, 203–204; 10, 361]. Місцем літніх полкових і дивізійних зборів, як й для всіх інших підрозділів 5-ї піхотної дивізії, було визначене містечко Батурин, поблизу якого (за 1,5 версти на південь) з 1871 р. спеціально упорядкували табірне поле. Батуринський табір на той час був одним із найкращих в Російській імперії. Не випадково літні табірні збори 5-ї піхотної дивізії, як зразкові, постійно відвідували високі чини, й зокрема, у 1873 та 1875 рр., на огляд військ до табору приїжджав імператор Олександр II [2, 204].

У Глухові штаб полку розмістився в будинку по вул. Дергуновській (нині – вул. Терещенків). Тепер ця будівля примикає до стадіону та відома сучасним глухівчанам як «художні майстерні». Побудований будинок у 1862 р. Головний його фасад, нині обернутий до стадіону, оформляв портик з чотирма колонами. Неподалік від штабу розміщались полкові казарми. Після того, як полк покинув Глухів, ці казарми викупив цукрозаводчик Н.А. Терещенко та переобладнав під навчальний корпус ремісничого училища (відкрито 1899 р.). Нині колишні казарми так й залишаються в розпорядженні учнів (навчальний корпус № 1), але вже Глухівського агротехнічного інституту СНАУ [16].

З перших днів квартирування між військовими та міщанами склались добрі відносини. Чимало офіцерів одружились з дівчатами із Глухова та повіту. Наприклад, дружина командира полку Клейнгауза була із родини місцевих землевласників Карпекиних (хутір Ловра Глухівського повіту). Деякі офіцери у

вільний час від служби брали активну участь у громадському житті міста, дехто викладав у навчальних закладах міста. Так, гімнастику у Глухівській чоловічій гімназії викладав штабс-капітан К. Присненко [3]. Додамо, що згаданий Костянтин Карлович Присненко, пройшовши російсько-турецьку війну 1877–1878 рр., дослужився до звання підполковника та видав у 1900 р. книгу «Первая Плевна и 19-й пехотный Костромской полк...» [15].

Мирне життя полку в Глухові перервала загроза військового конфлікту з Туреччиною. 2 листопада 1876 р. в штаб полку прибуло розпорядження про мобілізацію, а всі роти отримали наказ зібратись у Глухові. 7 листопада полк був зібраний: роти розмістились у місті та його передмістях, частково в таборі, що був організований за 2,5 версти від Глухова. В той саме день почали прибувати мобілізовані запасу – здебільше із Курської губернії. Усього протягом 7–13 листопада полк отримав поповнення у кількості 1450 нижніх чинів. Штат 19-го піхотного Костромського полку був доведений до воєнного, але мав чисельність трохи нижче нормативної: штаб-офіцерів – 5 (потрібно 8), обер-офіцерів – 61 (69), унтер-офіцерів – 366 (270), музик – 85 (82), рядових – 2628 (2820) [2, 212]. Тобто, дещо не вистачало штаб-офіцерів, обер-офіцерів та рядових, але більше від норми було унтер-офіцерів та музик. У ці самі дні полк отримав потрібну кількість коней, додатковий інвентар, форму та зброю.

Завершивши таким чином підготовку до походу, 15 листопада командир полку отримав маршрут руху до місця формування своєї армії, за яким вирушати в похід було призначено через чотири дні. Вихід із Глухова відбувався урочисто. От як про це згадував офіцер Богданович: «19-го утром полк выстроился на городской площади для слушания напутственного молебствия. По его окончании городским обществом было предложено офицерам и нижним чинам полка угощение, которое продолжаясь до 12 часов дня, окончилось только тогда, когда сказано и выпито было больше, чем следует. После того, за исключением стрелковых рот и штаба, выступивших 20-го, полк двинулся в путь на Крупец, Рылск и станцию Коренево. 24-го на последней началась посадка в вагоны и отправление на Киев...» [2, 213]. З Києва п'ятьма ешелонами рушили на станцію Жмеринка Подільської губернії, звідки перейшли до містечка Браїлів Вінницького повіту. У Браїлові та навколишніх селах – Сьомаки, Межирів, Потоки – полк перебував до середини квітня 1877 р. [6]. Так само на Поділля, а також сусідню Бессарабію, були стягнуті інші полки 5-ї піхотної дивізії.

12 квітня 1877 р. імператор Олександр II видав «Высочайший манифест» про початок війни з Туреччиною. 5-а піхотна дивізія (командир – генерал-лейтенант Ю.Шильдер-Шульднер) входила до складу 9-го армійського корпусу під командуванням

генерала М.Криденера. Цей корпус, а також 8-й, 11-й та 12-й корпуси утворили Діючу армію, на яку були покладені основні обов'язки по війні з Туреччиною. Головнокомандуючим було призначено брата імператора Олександра II – великого князя Миколу Миколайовича [1, 129].

14 квітня 1877 р. 19-й піхотний Костромський полк вийшов із Браїлова в напрямку станції Жмеринка для відправки залізницею на станцію Бендери, а звідти через Румунію на театр бойових дій в Болгарію. Під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. полк брав активну участь у багатьох боях. Серед найважчих – невдалий штурм Плевни 8 липня 1877 р., коли полк втратив 7 офіцерів, 349 нижчих чинів (поранено – 548) та свого командира полковника Клейнгауза [15, 10–30]. Серед найвдалих – взимку того ж року перехід через Балкани та участь в бою при Ташкисені. За бойові заслуги 19-й піхотний Костромський полк отримав Георгіївський прапор з написом: «За перехід через Балкани в 1877 году и за Ташкисен». Загальні втрати полку за війну були доволі суттєві: загинуло і пропало безвісти – 7 офіцерів, 365 рядових (у тому числі – 129 чол. з Чернігівської губернії), поранено – 19 офіцерів, 557 рядових [1, 233]. Після загибелі полковника Клейнгауза, з 15 липня 1877 р. командиром став полковник Олександр Якович Гудим. За рік в полк був призначений новий командир – з серпня 1878 р. ним став полковник Аркадій Семенович Беневський (див. додаток).

Після укладання 1 липня 1878 р. мирної угоди, бойові дії на Балканах припинились. Російські війська стали повертатись на Батьківщину, але значна їх частина залишалася на Балканах до середини 1879 р., у тому числі й 5-а піхотна дивізія, яка лише на початку липня 1879 р. розпочала вихід із Болгарії. 19-й піхотний Костромський полк із Бургаса пароплавами рушив на Севастополь, звідки залізницею до станції Красне (нині – Путивль), й далі похідним порядком – на Глухів. Урочиста зустріч військових відбулась 2 серпня 1879 р. До 1 вересня полк розташувався на околиці Глухова табором, провів переформування із трьохбатальйонного в чотирьохбатальйонний склад. Після того війська розмістились таким чином: штаб полку і 1-й батальйон – у Глухові, 2-й батальйон – у Кролевці, 3-й – у Воронежі, 4-й – у Шостці [2, 273–274].

15 травня 1880 р. командир полку полковник Беневський отримав підвищення – призначення на посаду начальника штабу Східно-Сибірського військового округу. Новим командиром Костромського полку з 15 червня став полковник Олександр Миколайович Попов (див. додаток).

У 1887 р. відбулись зміни у проведенні літніх табірних зборів. Тепер полковий збір (у червні–липні) відбувався не в Батурині, а під Глуховом, у спеціально обладнаному таборі у с. Нова Гребля.

Проте, на дивізіонний збір (у серпні) як й раніше, ходили до Батурина.

У 1888 р. був ліквідований Харківський військовий округ, а губернії (Харківська, Чернігівська, Полтавська та Курська), що входили до його складу, віднесли до Київського військового округу. Того ж 1888 р. командир полку Попов отримав підвищення у званні та посаді з направленням на Далекий Схід. Замість нього командиром полку був призначений полковник Стефан Йосипович Курч (див. додаток). Через деякий час відбулись певні зміни у дислокації військ Київського військового округу. Торкнулись вони й полків 5-ї піхотної дивізії. Зокрема, 19-й піхотний Костромський полк восени 1892 р. залишив Глухів та був переведений в м. Ромни Полтавської губернії, а звідси у 1895 р. – до Волинської губернії. Місцем дислокації визначили губернське місто Житомир, де полк перебував до початку Першої світової війни [2, 279–280].

Таким чином, 19-й піхотний Костромський полк з 1866 до 1892 р. був розквартирований у Чернігівській губернії – в Борзні (1866–1869), Чернігові (1869–1872), Новгороді-Сіверському (1872–1874) та у Глухові (1874–1892). У цей час командирами полку були полковники Олександр Васильович Іванов (03.1865–13.12.1869), Еммануель (13.12–13.04.1870), Ігнатій Михайлович Клейнгауз (04.1870–07.1877), Олександр Якович Гудим (15.07.1877–4.08.1878), Аркадій Семенович Беневський (4.08.1878–15.05.1880), Олександр Миколайович Попов (5.06.1880–1.07.1888), Стефан Йосипович Курч (25.07.1888–18.09.1897).

Проведене дослідження історії полку та біографій його командирів відкриває нові сторінки історії Сіверщини та її населених пунктів.

Додаток

Біографії командирів 19-го піхотного Костромського полку, які служили на Сіверщині у 1866–1892 рр.

Іванов Олександр Васильович (р.н. невід.–12.1869) – полковник. В офіцерській службі з 2.08.1836 р. Командир 19-го піхотного Костромського полку (03.1865–13.12.1869).

Звання: полковник (4.07.1862).

Нагороди: ордена Св. Анни 3 ст. (1849); Св. Володимира 4 ст. (1854); Св. Станіслава 2 ст. (1859); Св. Анни 2 ст. (1867) [17, 215].

Клейнгауз Ігнатій Михайлович (р. н. невід.–8.07.1877) – полковник. В офіцерській службі з 26.07.1846 р. Командир 19-го піхотного Костромського полку (04.1870–07.1877). Брав участь в російсько-турецькій війні 1877–1878 рр. Загинув 8.07.1877 р. в бою під Плевною (Болгарія).

Звання: полковник (10.02.1868).

Нагороди: ордена Св. Анни 4 ст. (1849); Св. Анни

3 ст. (1855); Св. Станіслава 2 ст. (1855); Св. Анни 2 ст. (1864); Св. Володимира 4 ст. (1864); Св. Володимира 3 ст. (1871)[18, 311].

Беневський Аркадій Семенович (29.03.1840 – 3.04.1913) – генерал від інфантерії. Походить із дворян Могилевської губернії. Закінчив Олександрівсько-Брестський кадетський корпус та Костянтинівське військово-училище, після випуску вступив у службу з 16.06.1859 в 8-й стрілецький батальйон. У 1863–1864 рр. – навчання в Миколаївській академії Генштабу. У 1864–1875 рр. – служба при штабі Київського військового округу. Подальша кар'єра: командир 19-го піхотного Костромського полку (4.08.1878–15.05.1880), помічник начальника штабу Східно-Сибірського військового округу (15.05.1880–14.07.1884), помічник начальника штабу Приамурського військового округу (14.07.–20.11.1884), командир 2-ї Східно-Сибірської стрілецької бригади (20.11.1884–27.02.1886), військовий губернатор і командуючий військами Амурської області (м. Благовещенськ) та наказний отаман Амурського козачого війська (27.02.1886–14.03.1892). Одночасно, у 1891–1892 рр. тимчасово виконував обов'язки Приамурського генерал-губернатора. Після того – начальник штабу Київського військового округу (14.03.1892–12.03.1894), помічник начальника Генерального штабу (12.03.1894–28.04.1898), помічник Приамурського генерал-губернатора (м. Хабаровськ) і командуючого Приамурського військового округу та наказний отаман Приамурського козачого війська (28.04.1898–12.02.1903), член Воєнної ради Генерального штабу (12.03.1903–09.1905).

Звання: поручик (16.06.1859), штабс-капітан (6.11.1864), поручик генштабу (31.07.1865), штабс-капітан (16.04.1867), капітан (20.04.1869), підполковник (8.04.1873), полковник (27.12.1875), генерал-майор (30.08.1886), генерал-лейтенант (30.08.1893), генерал від інфантерії (16.02.1901).

Нагороди: ордену Св. Станіслава 3 ст. (1866); Св. Анни 3 ст. (1869); Св. Станіслава 2 ст. (1871); Св. Володимира 4 ст. (1873); Св. Анни 2 ст. (1881); Св. Володимира 3 ст. (1882); Св. Станіслава 1 ст. (1888), Св. Анни 1 ст. (1891), Св. Володимира 2 ст. (1895); Білого Орла (1901). Іноземні: пруський Червоного Орла 1 кл. та французький Почесного Легіону великий офіцерський хрест (1897). Почесний громадянин мм. Благовещенська та Хабаровська, почесний старик Амурського козачого війська [4; 19, 114].

Попов Олександр Миколайович (23.11.1839 – 4.05.1910) – генерал від інфантерії. Походить із дворян Естляндської губернії. Виховувався у Павловському кадетському корпусі, після випуску вступив у службу з 6.06.1857 р. в гренадерський полк. У 1859–1861 рр. – навчання в Миколаївській академії Генштабу, з 1861 р. – служба при Генеральному Штабі, з 1863 р. – старший ад'ютант 27-ї піхотної дивізії. У 1868–

1874 рр. – служба у відділах руху військ залізницями Харківського військового округу. Начальник штабу 5-ї піхотної дивізії (7.10.1874–5.06.1880), в складі якої брав участь в російсько-турецькій війні 1877–1878 рр., отримав контузію. Подальша служба: командир 19-го піхотного Костромського полку (5.06.1880–1.06.1888), начальник штабу військ Південно-Уссурійського відділу (1.07.1888–11.04.1890), командир 1-ї Східно-Сибірської стрілецької бригади (11.04.1890–15.06.1892). Одночасно у 1891–1892 рр. тимчасово виконував обов'язки військового губернатора і командуючого військами Амурської області та наказного отамана Амурського козачого війська. Після того – начальник Фінляндської стрілецької бригади (15.09.1892–7.06.1898), начальник 1-й гренадерської дивізії (10.01.–7.06.1898), помічник командувача військами Приамурського військового округу (7.06.1898–20.06.1902). 20.06.1902 р. переведений в Генштаб у розпорядження Військового міністра, після вересня 1904 р. отримав звання генерала від інфантерії та відправлений у відставку за станом здоров'я. Останні роки життя мешкав у Санкт-Петербурзі.

Звання: поручик (6.06.1857), штабс-капітан (25.02.1862), капітан (27.03.1866), підполковник (17.04.1870), полковник (8.04.1873), генерал-майор (1.07.1888), генерал-лейтенант (14.05.1896), генерал від інфантерії (1904).

Нагороди: ордену Св. Станіслава 3 ст. (1864); Св. Анни 3 ст. (1867); Св. Станіслава 2 ст. (1870); Св. Анни 2 ст. і Св. Володимира 4 ст. (обидва – за відзнаку в російсько-турецькій війні 1877–1878); Св. Володимира 3 ст. (1879), Св. Станіслава 1 ст. (1891), Св. Анни 1 ст. (1895), Св. Володимира 2 ст. (1899). Іноземні: румунська Зірка великого офіцерського хреста (1877) [4; 19, 253].

Курч Стефан Йосипович (31.05.1850 – 11.01.1906) – генерал-майор. Походить із дворян Могилевської губернії. В службу вступив з 12.09.1864 р. кондуктором Миколаївського інженерного училища, після закінчення якого у 1868 р. у званні прапорщика направлений у 2-й понтонний напівбатальйон. У 1869 р. переведений в лейб-гвардії Преображенський полк. У 1875–1877 рр. служив у розпорядженні командуючого військами Західно-Сибірського військового округу. У 1877–1878 рр. брав участь в російсько-турецькій війні, був зарахований до 19-го піхотного Костромського та 17-го піхотного Архангелогородського полків. У 1878–1881 рр. знову у розпорядженні командуючого військами Західно-Сибірського військового округу. Подальша служба: командир 1-го Західно-Сибірського лінійного батальйону (5.05.1881–27.03.1886), командир 30-го резервного піхотного батальйону (27.03.1886–25.07.1888), командир 19-го піхотного Костромського полку (25.07.1888–18.09.1897), командир 1-ї бригади 4-ї піхотної дивізії (18.09.1897–4.03.1898), командир

2-ї бригади 2-ї піхотної дивізії (4.03.1898–31.10.1899), командир 2-ї бригади 5-ї піхотної дивізії (31.10.1899–14.04.1900), начальник 50-ї резервної піхотної бригади (14.04.1900–1904). У 1904–1905 рр. займав посаду військового цензора Віленського військового округу. Помер та похований в Мінську.

Звання: підпоручик (17.04.1870), поручик (30.08.1871), штабс-капітан (13.04.1875), майор (21.05.1875), підполковник (11.02.1877), полковник (29.04.1881), генерал-майор (14.05.1896).

Нагороди: ордена Св. Станіслава 2 ст.; Св. Анни 4 ст.; Св. Володимира 4 ст. (всі три – за відзнаку в російсько-турецькій війні 1877–1878); Св. Володимира 3 ст. (1887), Св. Станіслава 1 ст. (1901), Св. Анни 1 ст. (1904). Іноземні: італійський Великий офіцерський хрест ордена Свв. Маврикія та Лазаря (1903), французький орден Почесного Легіону (1903) [12, 1; 19, 617].

Посилання

1. Блакитний М. Участь мешканців Чернігівської губернії у бойових діях під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. // Сіверянський літопис. – 2013. – № 2 – С. 126–135.
2. Богданович В. Краткая история 19-го Пехотного Костромского полка. 1805–1900 / Сост. поручик В. Богданович. – Житомир, 1900. – 307 с.: ил., прил.
3. Василенко М.П. Глухів другої половини ХІХ століття. В гимназії (1875–1885): [Витяги з щоденника М.П. Василенка під назвою «Моя жизнь»] // Василенко М.П. Вибрані твори: У 3-х т. – К., 2008. – Т. 3. Спогади. Щоденники. Листування. – С. 13–282.
4. Военные губернаторы Амурской области. К 150-летию основания Усть-Зейского поста, 1856–1917 гг. / Сборник документов и материалов / Сост. Абеленцев В.Н. – Благовещенск, 2006. – 151 с.
5. Гренадерские и пехотные полки. Изд. 2-е. Справочная книжка Императорского Главной квартиры / Под ред. В.К. Шенк. – СПб., 1909. – 230 с.
6. Держархів Хмельницької обл., ф. 240, оп. 1, спр. 14, арк. 3–14.
7. Ежегодник русской армии на 1869 год. – СПб, 1869. – 673 с.
8. Ежегодник русской армии за 1870 год. – Ч. 2. – СПб, 1870. – 471 с.
9. Ежегодник русской армии за 1873–74 гг. – Ч. 2. – СПб, 1874. – 599 с.
10. Ежегодник русской армии за 1875 год. – Ч. 2. – СПб, 1875. – 446 с.
11. Костромской 19-й пех. полк // Военная энциклопедия / Изд. Сытина. – Т. XIII. – СПб, 1911. – С. 219–220.
12. Новое Время. – 1906. – 15 янв. – № 10718. – С. 1.
13. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗРИ). – Собрание второе. – Т. XXXIX. – СПб., 1867. – № 41.162.
14. ПСЗРИ. – Собрание второе. – Т. XXXIX. – СПб., 1867. – № 41.166.
15. Присенко. Первая Плевна и 19-й пехотный Костромской полк в русско-турецкую войну 1877–1878 года. – СПб., 1900. – 32 с.
16. Сбитный И.И. Подборка очерков о г. Глухове [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hlukhiv.com.ua/files/common/sbitnyj.pdf>.
17. Список полковникам по старшинству / Сост. по 1 янв. 1868. – СПб., 1868. – 628 с.
18. Список полковникам по старшинству / Сост. по 1

нояб.1873. – СПб., 1873. – 766 с.

19. Список генералам по старшинству / Сост. по 1 сент. 1904. – СПб., 1904. – 1384 с.

Есюнин С.Н. К истории 19-го пехотного Костромского полка: годы дислокации на Северщине

В статье рассмотрено историю 19-го пехотного Костромского полка в 1866–1892 гг. и подано биографические данные про командиров полка, которые служили в годы дислокации полка на Северщине (Борзна, Чернигов, Новгород-Северский, Глухов).

Ключевые слова: 19-й пехотный Костромской полк, генералы, Борзна, Чернигов, Новгород-Северский, Глухов.

Yesiunin S.M. On the history of the 19th Infantry Kostromsky Regiment: years of dislocations on Sivershchyna

In the article considered the history of the 19th Infantry Kostromsky Regiment in 1866-1892 years and presents biographical information about the regimental commander who served during the deployment of the regiment in Sivershchyna (Borzna, Chernihiv, Novhorod-Seversky, Hlukhiv).

Key words: 19th Infantry Kostromsky Regiment, generals, Borzna, Chernihiv, Novhorod-Seversky, Hlukhiv.

15.03.2014 р.

УДК 738 Кричевський, Жук «189/190»

О.М. Шолуха

КЕРАМІСТИ-ОРНАМЕНТАЛІСТИ В. КРИЧЕВСЬКИЙ, М. ЖУК В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Дослідження присвячене основоположникам школи професійної художньої кераміки на Лівобережжі В. Кричевському та М. Жуку. Згадується представник цього виду мистецтва на Чернігівщині А. Огієвський-Охотський, котрий творчо співпрацював з М. Жуком.

Ключові слова: В. Кричевський, М. Жук, А. Огієвський-Охотський, мистецтво, кераміка, орнамент, декор.

У європейській культурі другої половини ХІХ дедалі помітнішими ставали романтичні тенденції мистецтва – спротив раціоналізму та утвердження цінності приватного творчого начала. Національно-романтичними ідеями проникаються як літератори, так і діячі красних мистецтв. Особливо сприятливим виявився культурний ґрунт поневоленіх імперіями народів, зокрема слов'янських. В українському варіанті розвиток відбувався головню через поглиблення уваги до народного спадку та трансформації матеріалу за новітніми принципами.

Вивчення досвіду митців національно-романтичного відродження зламу ХІХ – ХХ-го століть є актуальним через потребу побудови нової